

Č

čabarpupas, arī **čabelpupas**, retāk **čabarines** subst. **Pupiņas (Phaseolus)**. šabařpupas, čabarines, čabařpupas saũca. / čabařpupas i tās mazās. bi raĩbas, baĩtas, brũnas – tās bi krāsainas. / čabařpupas citas baĩtas, citas raĩbas, citas brũnas viẽn. tās jaũ pa tām labām pupām tuř. / čabařpupas nekuo neaũdzēja. / čabařpupas piřmāk jãnuoũvãra, ta tik vař likt piẽ ēdiẽna. tās jaũ stipras, kreptĩgas. / čabelpupas, šabelpupas nu tik tag cẽlãs. / čabelpups dẽdzinãj aka priẽkš kafijs. / čabelpups iř ēdamãs pupiņš. viņš i tãds baĩts, raĩbs, vi-sãds viņš iř. tās jaũ taga ař aũdzẽ tãds nu. bet taga jaũ kafiju nuo viņãm vaĩrs nededziĩ.

čabas subst. **1. Paliekas; sēnalas.** ka uoģas pãrlasa, paliẽk čabas, kuo mẽt ařã. / senãk bi tãdas piẽstas, ku putraĩmus [grũda]. ka samala dzĩrnũs putraĩmus, kamẽř bi tās čabas vĩrsũ, ta nuoģrũda a tuo piẽstu.

2. Cisas (parasti nederĩgas, izmantotas). čabas i sakaĩtuse zãle. nuo guĩltas isjẽme visas čabas uĩ salika jaũnu siẽnu.

3. Pupu, zirņu mizas. ka izluoģa pupas, zirņus, ta paliẽk čabas.

čabata subst. **1. dsk. Viegli (piemēram, adĩti) apavi; vecas pastalas.** čabatas i apaũs. / čabatas i pašu adĩtas. uĩ pašuj lupatu apakšã. mani bẽrni ař vẽl aũģa a tãdãm čabatãm. / čabatas i tãds mĩksts tupẽls. čabats teĩc ař vẽcs pastalas. / ku tu duoĩmã a tãm čabatãm izbrist dubļus!

2. comm.; niev. Neattapĩgs, arī neveikls, neizdarĩgs cilvẽks. nu tu esi tik tãc čabata, ka nemãki atrunãt pretĩ. / maĩš švãģeris mani saũc pa čabatu, ka es viņãm pa prãtãm neĩsrunãju. / čabata i tãc neveikls cilvẽks. / tã meĩta bi tãda čabata – neapsviẽdĩģa, neizdarĩģa.

čabelis m., **čabele** f.; subst. **Cilvẽks, kas daudz runã nepatiesĩbu; plãpa.** čabelis daũdz runã niẽkus. / tas tãc čabelis. netici, kuo viš teĩc!

čabelpupas. Sk. čabarpupas.

čabẽt v. **Radĩt pakľusu, neskaidru troksni; atskanẽt šãdam troksnim.** liẽtus sãk lĩt, sãk čabẽt lapas. / tã izžuvĩs siẽns, ka čab. vař vẽst mãjãs. / uĩ, ka viš [alus] jaũ sãka rũkt, sãka čabẽt, tad jaũ sãka liẽt mučelẽs iẽkšã. / kas čabēja, kas grabēja aĩz kalĩnãna lejĩnã? vãrna plẽsa panãksniẽkus, aĩz aũsĩm turēdama.

čabĩģs, -a adj. **Tãds, kas čab.** stiẽbri i mĩksti, tãdi čab – čabĩks. senãk taĩsij juĩmtus.

čabinãt v. **1. Panãkt, bũt par cẽloni, ka (kas) čab.** kaķe us krãsnĩ sãk čabinãt skalus. eĩ dzeĩ nuošt!

2. Kľusu runãt; plãpãt. kuo tu te čabini, čuksti? / čabinãt – tã tãda niẽku runãšana.

čabinãties v. **Iľģstoši, intensĩvi čabinãt.** ciřcenis us krãsnĩ sĩpuoľu viřknẽ čabinas uĩ ciřkst. / sakãra sasiẽtus sĩpuoľus piẽ siẽnas. ziẽmu ta bi šẽpte prũsiẽm. tiẽ čabinãjãs diẽnu uĩ nakti. viņi tuř gulēja. / peľes vẽl iľģi čabinãjãs ziřnãjuoģs rijas pažuoģbelẽ. // **Radĩt troksni, piemēram, (ko) kãrtoģot, pãrcilãģot.** vẽcãmãte jaũ čabinãjãs pa savu stũri, krãmējãs gař tiẽm kamuoľiẽm. / kuo tu tuř krãmẽ? kuo tu tuř čabiniẽs?

čãbiski adv. **Slikti.** nu šuoģdiẽn tã čãbiski izgãja – pazuda naũdas maks. / čãbiski – tas i jaũns vãrc.

čabraks subst. **1. dsk. Drẽbes; vecas, nolietotas drẽbes.** čabraki i svãrki, drẽbju gabali. / jãsteĩdzãs piẽ dařba. kuř mani čabraki palikuši? / vẽciẽ čabraki jãsviẽž nuošt, jãņẽsã labãki liĩndruki. / siẽvas sasẽģ čabrakiẽm tãs apakšas. / ku mani vẽciẽ čabraki [jeb] praki? // **Vecas, arī nevẽrtĩģas, nevãjadzĩģas (parasti sĩkas) lietas, priekšmeti; šãdu lietu, priekšmetu kopums.** es negribu tuoģ čabrakus. maĩ pašãt te tik pulķu tiẽ čabraki šũplãdẽ. jãsviẽž laũkã uz uģuni.

2. niev. Nezinĩģs, neattapĩģs cilvẽks. kuo tu tãc čabraks bãziẽs vidũ, ku gudri vĩri runã!

čabulis m., **čabulĩte** f.; subst.; mĩlin. **Mĩľš cilvẽks (piemēram, bẽrns, iemĩľotais cilvẽks).** čabulis i mĩlinãmš vãrc. / manas meĩtiņas, čabulĩtes, nãkat ģẽst! / meĩtaĩ jaũ katraĩ savs čabulis zinãms.

- čācis** subst. 1. **novec. Kartupelis.** *rāceņus saūca pa čāciēm. bēni tuō tik, it īpaši ceptus. krāsnē cepa a visu mizu. / čācītis i krāsnē cept rācenis. / čāči smeķ a visu mizu cepti uņ aņ uz uōgli isceptu siļķi. / grāpī vėl palicis viēns čācis. kuō nu tuō acstās! / paskatiēs, va tiē čāči jaū mīksti!*
2. dem.; **novec. Spīlarkls.** *ārklu kād·reīz teīca pa čāčiņu – tuō spīlārklu. bet tas i seņ. / tas vēcāis čāčiņš, ilķšu ārklis liēkaņs piē malas.*
3. **niev. Neizdarīgs, nesapratīgs, slinks cilvēks.** *čācis teīc ari uz nēizdarīgu tādū. uz Jēpi runāja – tas jaū tāt čācis, grūtu darbu nedara. / tādū vēcū, neveīklu, nēispratīgu aņ sauc – vēc čācītis. nevaņ teīkt, ka viņš muļķis. / tas tik tāt čācis viē i. nevaņ pateīkt – sliņš va sliņks. // niev. Nekārtīgi apģērbies cilvēks.* *tāt rešns, tāt aplupis, nebi tā labi abģērbīēs. ta tuō teīca pa čāči. / viņš tāt čācis viēn i, nekārtīgi abģērbīēs. // Vecs cilvēks.* *maņš krustēvs ta bī pa-visaņ vēc palicis, tāt čāčiņš bija.*
- čadīgs, -a** adj. **Izveicīgs; kustīgs; darbīgs.** *viņa bi tādā čadīga vecenīte. tādā kustīga, strādīga, visu padarija, agru cēlās. / čadīks iņ izveicīks. / nu šuōgad tas ganelis tāt čadīks, līdz guōves piēsīēt.*
- čaga,** *retāk caga* subst. 1. **Vižņi.** *čaga i apsalis ūdeņš. / [ezeram] apsaluse pa vīrsu čaga. / tādā čaga, žļuga iēt pa upi. / uz ežera lēdu sasalis ūdeņš uņ istaisīsēs tādā caga. redz, tā bi – usplūda uņ sasala. ta tuō pa cagu saūca. caga – sasaluņš. / čaga i tāt salaūzīc lēdus.*
2. **Mīksta kāpostgalva.** *tā jaū naū ne-kāda labā kāpuōstgalva. tā tik tādā čaga.*
- čagans, -a** adj. **Čaugans.** *čagaņš i iŗdeņš. / cukuruōc kriņģēlis bi iscepis čagaņš. / biēspiēns šuōreīz i čagaņš, iŗdeņš.*
- čakarēt** v. 1. **Bikstīt (parasti ko meklējot).** *puīši gāja upelē čakarēt vēžus.*
2. **Noblēdīt.** *tas vīrs grib nuōblēdīt, čakarēt aka.*
- čakarētis** v. **Ilgstoši, intensīvi čakarēt.** *kuō tu te čakarējiēs?*
- čakārnis,** arī **čakarnis** subst. 1. **Vecs dzīvnīeks.** *tas ziŗks jaū vēc čakārnis, nevaņ vaīs sāēst aūzu.*
2. **Zarains, sauss koka gabals.** *saule kūla mēnestīnu ar sudraba čakārnīti. (LFK 1961, 10580) / šis zaŗš i sažuvis, tāt čakārnis, tāt nevērc.*
- čakars** subst. **Nokaltis zars.** *čakaŗš i nuōkaltis zaŗš. / taņ kuōkaņ tāt nuōkaltis čakaŗš, jānuōzāgā.*
- čakli** adv. 1. **Ātri, raiti, naski (strādāt).** *mūsu meītas čakli strādā. / [..] lai dzirdēja sveši ļaudis mūs juo čakli strādājam. (LFK 1817, 4)*
2. **Skaisti.** *leīšiem krīžas bija, Jēzus bīlde. cic jaū dikti čakli izgrēznuōjis.*
- čakls, -a** adj. 1. **Strādīgs, darbīgs; centīgs.** *kura jaū bi čakla meīta, tā jaū savāņ puīšiņ nuōtaņbuōrēja vaī nuōadīja aka tādū saītīti, kuō ap kaklu siēn. / muņš vajaga saīmeniēces, čaklu dārbu darītāju, čaklu dārbu darītāju, aclēdziņu glabātāju. / tad jaū es aka tādā čaklāka biju. es aka muņdri, muņdri, pataīsiju tuō galđu, saklāju, galdrānu usklāju.*
2. **Skaists, glīts, grezns.** *tad vėl bija kromādas zābaki – tādi čaklāki. / tas spīļvēna paļks bī rakstīc vaīrākās nītēs – juō čaklāks.*
- čaks,** arī **čākš** interj. **Lieto, lai atdarinātu čakstošas, čaukstošas skaņas.** *[truši, tas ir, kosas] tādi ciēti, ka saķeŗ tā, ta čaūkst. ka plūc, ta tā – čaks! / ka viņu [trusi] tā nuōplūc uņ tā saķeŗ saūjā vaīrāk, ta viš tā – čākš! čākš! viss tā čīrkst dikti.*
- čākstere** subst. **Piena strūkla, arī lāse (slaucot govi).** *čākstere i piēna strūgla slaūcuōt. jaūnaī guōvēl plata čākstere, būs labi slaūkt. / čākstere i, piēnu ka slaūc nuō guōves. / čāksteres platas, ta i viēgli slaūkt – mīksti slaūkt. / kas jaū ciētāka [govs], tā jaū mazāka čākstere. / [pēc atnešanās] nuō katra pupa trīs čāksteres usslaūca uz maīzes riēcīēna uņ tuō iēdeva guōvēl, lai viņa apēd.*
- čakstēt** v. **Radīt īslaicīgu, paklusu, neskaidru troksni (par ko vieglu, sausu, kas saskaras ar ko); atskanēt šādam troksnim.** *rīb zemīte, čakst lapiņas, nu nāk mana krustamāte. / kukurūza tā vējā čakst – maņ patīk. / savāiruōjušiēs tiē prūši pilli sīpuōli, čakst viēn. / papīrs čakst. // Radīt troksni (par lietus lāsēm).* *līst liētus, lāses sāk čakstēt us kuōkiēm. // Rūgstot radīt troksni.* *apīņi čakst rūgdami. ta jāpavaktē, lai viš [dzēriens] nesaskāpst.*
- ✧ **(ta) kâ čakst** – saka, ja kāds ir grezni ģērbies. nu tā meīta abģērbusiēs gaņ kâ čakst. / ka tā ļuōti abģērbīēs, ta saka – ta kâ čakst.

- čākstēt** v. **Kakla iekaisuma gadījumā čerkstoši runāt.** [bērnām] *tā sâp kakls, ka nevar isrunât. čākst viē. / kuô tu čākstī? va tev kakls sâp?*
- čakstināt** v. **Panākt, būt par cēloni, ka (kas) čākst.** *večâmâte čakstinâj naūdu skaitīdama. / peles čakstinâj papīrus, sīpuôlus čakstinâja. tuť tâdu truôksni taīsija. / kas tuť kau kuô saūsu čakstina? / mūs pusīte linus mīsta, uotra salmus čakstinâja. (LFK 1817, 142)*
- čakstināties** v. **Ilgstoši, intensīvi čakstināt.** *kuô tu tuť čakstiniēs? kuť tu tuôs papīrus liksi?*
- čākš.** Sk. *čaks.*
- čākšis** subst. **Čakste (Lanius).** *čākšis i putnis. akmeņu kauđzē čākšis bi iētaīsijis ligzdu. / čičākšis i laīkañ tas pac čākšis. viš tâ dziēdâja – ģ uñ čč.*
- čākšis** subst. **Cilvēks, kas ar grūtībām runā.** *nu tu esi aīssadziēdâjīēs kâzâs! čākšis viē nu esi. / tas tâc čākšis tik i, nevar parunât.*
- čala,** arī **čalada** subst. **Troksnis, kas rodas, sarunājoties, tērzējot (vairākiem vai daudziem cilvēkiem reizē).** *bērni laūkâ smejas, tâda čala isnākuse. / tuť bi liēla čala. dikti skaļi tuť gâja. / sagāši jaūniē – dziēd, smejâs. tâda čalada sētâ.*
- čalavīt.** Sk. *čalīt.*
- čalīgs, -a,** retāk **čaldīgs, -a, čālderīgs, -a** adj. **Tāds, kas čalo (par cilvēkiem); runīgs.** *čaldīks, čalīks iť tâc dikti runīks. / nu Añšis bi čalīks puīšis, daūdz zinâja runât. / tâ ciēmīte bi čaldīga dikti. / čaldīks, čālderīks iť skaļš, liēls runâtâjs, viēnmēr čaluô. / viš tâc čalīks, tâ gaiši runâ, tâ čaluô.*
- čalīt,** arī **čaluot,** retāk **čalavīt** v. **1. Sarunāties, tērzēt daudziem reizē; skaļi runāt.** *čalī – tas i aka tâ skaļi [runât]. tâ čalī, tâ čalī! / siēvas sagāšas tâ čalī, ka tâlu var dziřdēt. / ka tuť čalī, es aīstaīsu dures ciēt. / tuť tâ vairâki sagāši, čaluô. / vīri sagāši čalavīt, nevar beikt čalīt. / čaluô, ka tâ saiēt vairâk uñ ta tâ runâ uñ runâ. / tuť laīkañ bi atnâcis kâc sveš. tañte dziřdēja, ka kâc čalī! / jaūniē vakarâ tâ čalīja, ka nevarēju gulēt.*
- 2. Plūstot radīt skanīgu, dzidru troksni (par upi, ūdeni u. tml.).** *straūtiņš čaluô.*
- čalīties** v. **Vairākkārt, intensīvi čalot.** *siēvas tuť, buñtâ sagājšas, čalī, čalījas.*
- čalmene** – **eine Stange zur Befestigung des Strohs auf dem Dache** (kārts salmu nostiprināšanai uz jumta). (ME I 402)
- čaluot.** Sk. *čalīt.*
- čamarēt** v. **Troksnot.** *teic, lai viņi [bērni] beīdz čamarēt! tēs grib gulēt. / bērni, sasēduši uz mūrīti, čamarē, ka nevar ne apsaklaūsītiēs.*
- čamarēties,** arī **čamerēties** v. **Pārvietojoties nemierīgi, steidzīgi kustēties (starp citiem, citu vidū).** *nečamarējiēs mañ te pa kâjâm priēkšâ! / kuô tu tuť čamarējiēs? traūcē tik citiēm! // Darboties (piemēram, ar rotālietām).* *bērni istabâ čamarējâs a savâm mañtâm, visu izgâzuši. // Darboties (piemēram, kārtojot, pārcilājot ko).* *kuô tu tuť čamarējiēs? kuô tu tuť krâmē? / večâmâte čamarējâs, krâmēja kau kuô. / es pus diēnu čamarējuôs, kamēr tuô skapi sakârtuôju. / ilgi dabuju čamerētiēs gar tuô ņuôci, lidz atradu tuô kamuôlu.*
- čamđīt** v. **Taustīt, grābstīt (parasti ko meklējot).** *âbuôli vaīg būt ņuôci. lai čamđa viē dziļâk!*
- čamerēties.** Sk. *čamarēties.*
- čamņa** comm.; subst. **Tūlīgs, neveikls, nekārtīgs, arī nesapratīgs cilvēks.** *tu tâc čamņa esi, ka nevari tikt līdz. / ak tu čamņa! nuôlaīstīse visu sliēksni! / kâ čamņa sajaūkuse visas dzives. / viš tâc čamņa i – dara uñ dara, bet us priēkšu tas dârps neiēt. / čamņa, čamņa – tas vairâk tâc nejēga.*
- čamņmāt** v. **Nekārtīgi, nevīžīgi (ko) darīt.** *nevaīg čamņmât [kartupeļus raujot] pa viřsu viē – paliēk rāceņi apakšâ.*
- čamņmāties** v. **Tūlīgi, neveikli, arī nekārtīgi darboties, rīkoties; tūļāties.** *atkal te čamņmājas! beīdziēt taču! / čamņmājas kâ tâc čamņa! / kuô tu tuť tik ilgi čamņmājiēs gar tuô ârklū! / čamņmājas, nekâ nemâk, visūr piē ruôkas jāveđ, jârâda. / kuô tu te čamņmājiēs! tas i jaūns vârc. / nu kuô čamņmājiēs? nâc âtrâk! / tâ [sieva] veļ knuôzerējâs. tag teīktu čamņmājas.*
- čamņa** comm.; subst. **1. Tūlīgs, neveikls, nevērīgs, arī nesapratīgs cilvēks.** *čamņa i cilvēks, kas neskatâs iēdamš, va kuô nesamš. / jaūņave tâda čamņa, samina manu pīpu. / čamņa i*

nevīža, nevērīks [cilvēks]. / *tas i tāt čāmpa! us priēkšu nekas neiēt [strādājot]. / tas tāt čāmpa – nuō tā it ne-kā naū. viš it ne-kuō nenuōjēkst.*

2. Netīrs, nekārtīgs cilvēks. čāmpa i netīrs [cilvēks]. *tāt netīrs čukna, čāmpa. / čāmpa i netīra, nekārtīga [sieviete].*

čāmpāns subst. **Lēns, neveikls cilvēks.** čāmpāns i tāt, kas nevaŗ ne-kuō padarīt. / čāmpāns – tuō teīc us tātu lēnu.

čāmpāt v. **Lēni iet.** vaīdzēs sākt čāmpāt mājās. / *kaīmiņu večaīstēs tā lēni čāmpā, nevaŗ muīndri paiēt. // Nevērīgi iet.* mēs teīcam čāmpāt, ka visuŗ iēt pāri, neskatās.

čāmpata subst.; niev. **Izlaidīga sieviete.** *te i viēna tāda čāmpata, tāda padaūža.*

čāmpāties v. **Tūlāties.** *cic jaū tā čāmpājs ilgi, nevaŗ ātri ne-kuō padarīt.*

čāmpene, arī **čāmpine, čāmpiene** subst. **Lauka atmatene (Agaricus campestris); šampinjons.** čāmpenes pa apariņu, pa pļavām aūg, tāds balts [sēnes]. / čāmpines [jeb] šāmpines pļavās aūg. tāda sīksta [sēne] bi. *ka ūzlija liētus, tā aūga. / čāmpiene tā i – drīz paliks apakšā meļla. viņas i dārgas sēnes.*

čaŋgalis m., **čaŋgalene** f.; subst. **Latgalielis.** *atnāce čaŋgaļi uŋ islaūze akmeņus nuō zemes. viņi bi tāt baŗs, kas gāja pa pasaūli. ku vaīdzēja, tuŗ gāja strādāt. / ladgaliēšus mēs saūcām pa čaŋgaļiem. kāt jaū te bija. / tā siēva bī nuō Ladgales, čaŋgalene bija.*

čaŋka subst. **1. Vējains laiks ar lietu, krusu, sniegu u. tml.** *pa nakti uznāce tāda čaŋka – vēš uŋ liētus, krusa aŗ biruse. / čaŋka i liētus a krusu. / tāda čaŋka uzgāja a vēju, ka nevaŗ ne laūkā paskatītiēs. / ka tā čaŋka uznāks, būs liētus. / uz jūru tāda čaŋka bija, vēš a sniēgu kuōpā.*

□ **čaŋkas laīks** – laiks, kad ir vējš, negaiss, putenis u. tml. [laika pareģošana] nuōlaūza egles zaru, piēnagluōja piē siēnas. *ja nāca us sliktu laīku, čaŋkas laīku, ta tas galiņš liēcās uz leju. / čaŋkas laīks i puteni, negaisā.*

2. Nenoteikts (alkoholiska dzēriena) daudzums. *teīc čaŋku ari pa dzēršanu. saīmniēks isnesa kārtīgu čaŋku braŋdavu. bi nuōpļāvouši pļavu.*

čaŋkāt v. **Kustināt šķidrumu traukā.** *kuō tu čaŋkā [dzērienu]? iēt pa malām pāri!*

čaŋks, -a adj. **Viļņains (par jūru).** *ka ne-kāda vētra nav, bet kādas četras piēcas balles, ta saka: nu jaū jūra i laba čaŋka. viņa vaīs nav rāma. / jūra i čaŋka – gaīdāms liēlāks vējš. (Laumane 2015, 349)*

čapāns subst. **1. Neveikls gājējs.** čapāns i katrs kuŗš, kas iēt, kas i pasliŋks [gājējs]. / čapāns i tāt nevērc cilvēks. *viš tā iēt čapādamš. / veču cilvēku saūc pa čapānu – viņš tā čapā, tā raīti nevaŗ paiēt.*

2. Vecs cilvēks. *kuō tas čapāns nu vaīs vaŗ!*

3. Paliels bērns. *nu jaū bērns liēls čapāns isaūdzis.*

čapāt, arī **čāpāt** v. **Lēni iet; neveikli pārvietoties.** *vecītis, kam grūta iēšana, tikaŗ tā čapā. / tā jaū us kājām viņa [māte] vēl bi, čapāja, gāja pa laūku. / vēl viš čapā – iēt lēni aīz večuma. / ku tik sebu vēl gribi čapāt, večuomāt? / čāpā mājās! / tas vecītis tā čāpā, lēni iēt. / es jaū nu aŗ tik knapi čapāju.*

čāperītis subst. **Maza auguma cilvēks, arī dzīvnieks.** *čāperītis i mas, kaū gaŋ piēaūdzis, luōps vaī cilvēks.*

čapi subst. **Cisas; salmi (guļasvietā).** *zem spilvona us tiēm čapiēm [jeb] šapiēm bī vēl viēnc palks. / us čapiēm klāja liēlu [palagu]. / puīši iēlika meītām guļtā abru aŗ ūdeni, iēkasa guļtas čapuōs.*

čapiņāt v. **Čāpot.** *nu jaū [bērns] sāk čapiņāt uz kājiņām.*

čaps interj. **Lieto, lai atdarinātu kritiena troksni.** *čaps! nuōkrita [kamols].*

¹čaŗka, arī **čaŗķis** subst. **Glāze (arī neliels daudzums) alkoholiska dzēriena (parasti degvīna).** *iēlē maŋ viēnu čaŗku! viņš prasīja kādu čaŗku. / čaŗķis i tā, senāk ka dzēra [alkoholu]. / nu viēnu čaŗķi vēl iēraūsīm! ta piētiks. / tu dzērsi kādu čaŗķi vēl?*

čaŗka, arī **čaŗka**, **²čaŗka** subst. **1. Grantaina zeme; neauglīga zeme.** *taŗ čaŗkā nevaŗ ne-kuō sēt – nēaūg. tuŗ i graŋtaīna zeme. / tā tāda čaŗka, neaūglīga zeme. tuŗ ne-kas neaūg.*

2. Graudains sniegš. *čaŗka i graūdains sniēks, kad ziēmu krusa ūssniēg uŋ piēsālšt. / pa tātu čaŗku ejuōt, islikās, ka pa dimaŋtiēm staīgā.*

- 3. Cieta zāle.** *čārka i tāda cieta zāle. pļavā bi sàaūguse tāda čārka viē. tuō guōves nēḡd. čārkstēt, arī čārkstēt v. 1. Čirkstēt.* *ugune pagrāpē sāk dēkt, žagari sāk čārkstēt. / čirkst smiltis – čārkst. / puļkstiēns čārkst. tas sitiēns nāk pēcāk. / šis i tas [augš], kas tā čārkst, jā.*
- 2. Radīt raksturīgas balss skaņas (par putniem).** *kad gaīlis iēraūdzija vanagu, tas sāka čārkstēt. visas vistas muka. // Ar grūtībām radīt balss skaņas.* [vectēvs] *nevař skaidri parunāt, tik čārkst viēn.*
- čārķis.** Sk. ¹ *č a ř k a.*
- čāřpaks,** arī **čēřpuks** subst. **Glāze (arī neliels daudzums) alkoholiska dzēriena.** *čāřpaks iř braņdava glāzele. / čāřpaks iř braņdava mēriņš. duō viēnu čāřpaku! / čāřpaku piēlēju uņtļigu – tuō šnabi [zāļu tējai]. / čāřpaks saka pař braņdavu. tas iř tāt neliēls daudzums. / viēns uōtris čēřpuks jāu vakarā būs, ka nuōpļauš pļavu.*
- čaūgana** subst. **Nenogatavojusies, nepieaugusi kāpostgalva.** *čaūgana i nepaaūguse kāpuōstu galviņa. / šuōgad nuō tuō kāpuōstu ne-kas nevā, čaūganas viēn isaūgušas. / kāpuōstiēm sagriēzušās jāu labas čaūganas. / tiē vasaras kāpuōsti bi tādī mīksti. teīca, ka čaūganās viēn isaūgušas.*
- čaūganains, -a** adj. **Čaugans.** [rudzu uzpūtini] *ņes ārā uņ šūmē, līdz adzist. viš paliēk tāt čaūganains. ēd a saīdu piēnu.*
- čaūgans, -a** adj. **Tāds, kura daļiņas nav cieši saistītas, neveido blīvu masu; irdens, mīksts.** *kad mīkla iř kraūkšķīga, tad tā iř čaūgana. / lēdus jāu čaūgaņš i. / biēsputru ař miēturi tāt kriētni saklapē. vareņ čaūgana sanāk.*
- čaūkstēt v. Radīt pasmalku, paklusu troksni (par ko vieglu, sausu, kas saskaras ar ko).** *mēs viņu pa tādū mežapīni saūcām kad-reīz. ka piēduřas, ta tā kā čaūkst, ka viš aūg. / te tiē papīri čaūkst, ka krāmē. // Radīt raksturīgu skaņu (par lietu).* *piēvakarē sāka smīgaļāt. nu līst ritīgi – kā čaūkst. // Radīt zīšanai raksturīgu troksni.* *guōve sasaliēcas uņ zīd [savu pupu], tā kā čaūkst viēn. // Klusu runāt.* *tas [vectēvs] tik tā čaūkst, klusu runā.*
- čaūla,** arī **čaūla** subst. **1. Apvalks (parasti sēklām, augliem).** *zīrņu čaūla. // Čaumala (olai).* *viēna [vista] pa diēnu isdēja divas uōlas – viēnu vakarā bes čaūlas, uōtru rītā ař čaūlu. / uōlu čaūmalas veçuōs laīkuōs teīca pa čaūlām. ✧ ieraūties savā čaūlā – kļūt noslēgtam, nesabiedriskam; norobežoties no apkārtējā, neinteresēties par to. iēraūtiēs savā čaūlā – teīc us tādū, kas ne-kuř nepiēdalās. / [Jēkabs] dzīvuō viēns pac uņ laīmīks, ka vař iēraūtiēs savā čaūlā. / viņš [puisī] iērāvies savā čaūlā, nuō viņa ne-kuō nevař dabūt laūkā.*
- 2. Cilindrveida caurule, kurā iepilda sprāgstvielu.** *patrōnām i čaūlas. / medniēkam nuōkrita viēna piēlādēta čaūla zemē.*
- čaūlīte** subst. **Ārējais (papiroša) apvalks.** *siļķes, petruōlija, naglas, puņpas, diēgi, zēveles, čaūlītes [bija veikalā]. / ta bi paparušu tabāks. uņ čaūlītes bi, uņ paši štapēja – puīši. / čaūlītes bi. es kādreīz štopēju tēvam čaūlītes. tām i caūrs vidus.*
- čaūmala** subst. **1. Ciets, kaļķi saturošs apvalks (olai).** *nuō gūžu paūtu čaūmalām tāisija tādū putneli. ta pakāra diēgā. ta viš kustējās. tas tāt puškuōjuņš. / uōlas isvāra a visām čaūmalām. ka nuōplēš, ta ēd. / uōlas bes čaūmalas, ař plēvi viēn ař saūc mīčaūla. / viņi [mīsenauši] dēja uōlas visi viēnā viētā. bes čaūmalas bi viņas.*
- 2. Čaūla (parasti sēklām, augliem).** [kastaņus] *jāizluōba nuō tās čaūmalas zaļās. tai tādī mazi spuriņi.*
- čaūmalīte** subst. **Ciets apvalks (sēklām).** [kliņģera mīklai lika] *gařdamū – tiē bi iēkš tādās čaūmalītes sēkliņas.*
- čaūris** subst. **Deguns.** *meīta aīzgāja garām, čaūri pa-cēluse. / nuōslaūki tuō čaūri tam bērnaņ!*
- čēbiņi** subst. **Sasmalcināti akmeņi (ceļu labošanai).** *akmeņus piřka priēkš čēbiņiēm, ka šoseju tāisija. bi cīlvēki, kas viņus skaldīja smālkumuōs. tuōs saūca čēbiņus. / čēbiņi iř saskaldīti akmeņi. a čēbiņiēm nuōbēra ceļus, ka tāisija šosejas. / šoseju nuōbēre a čēbiņiēm, lai ilgāki tuř.*
- čēga** subst. **Matu cekuls.** *čēga duōmāta galva, mati. / čēga i mati ispuruši, biēzi, nesukāti. / es sadūšuōjuōs uņ iēkritu tai [meitenei] čēgā, uņ parāvu ga zemi, uņ tad saciřtu ař tuō pašu žagaru,*

*kas maņ bi ruokā. / es taņ puīkaņ tuō čegu nuōraūšu! // **Cekuls (vistai).** čega ir vistaī čekuls, cilvķekaņ mati. / kad gaīlis vistu miņ, iēkrīt vistaī čegā.*

čegāt v. **Apauglot (putnu māti).** *gaīlis jaū sāk čegāt jaūnās vistas. sāks drīz dēt.*

čekli adv. **1. Skaisti, glīti, grezni.** *nu tu gaņ čekli ūspucējiēs! / ūssegusi villaīni, uzlikuse vaiņagu, čekli saģērbusiēs, meīta gāja baznīcā.*

2. Ātri, raiti, naski (strādāt). *šuōdiēn ļaūdis čekli strādājuši – daūdz padarīši. / us strādīgu aī teīc – čekli strādā.*

3. Ātri. *čekli paskrē!*

čekls, -a adj. **1. Skaists, glīts, grezns; tāds, kas mēdz grezni ģērbties, rotāties.** *čekls i labi abģērbīēs. / es ēsu maģa, maņ pašuj liņdruku. uņ es ēsu čekla. / kaņ bi jaūnas pastalas, meļlas aūklas, tas jaū bi čekls. / Jēcis šuōrīt abģērbīēs kā brūdgāns čekls.*

2. Strādīgs, darbīgs; centīgs. *čekls darbā irād izveīcīks. / čekls i darbā aka raīc, sapratīks. □ čekls kā bite – saka par čaklu, strādīgu cilvķeku. čekls kā bite – teīca uz nenuōguŕstuōšu strādniēku.*

čēlls subst. **Stīgu lociņinstruments, kas pēc skanējuma un apmēriem ir vidējs starp altu un kontrabasu.** *[kapu svētkoš] čēlls bij uņ vijuōles divas, uņ dikti, dikti smuka mūzika bi.*

čemerīča, arī čemerija subst. **Pelašķis (*Achillea millefolium*).** *ka šņupis, jāsiļdās, jāsviēdrējās, jādzeŕ čemerīčas. ta paliēk labi. / čemerija i viēna zāle. ka vēdeŕs sāpēja, ta teīca, lai māte sataīsa kaū kādas čemerijas. iēdzērs uņ būs vēsēls. / kā sāka dzērt čemerijas, tā vaīrs vēdeŕs nesāp. iēt uz labuō pusi.*

čemodāns subst. **Kastes veida soma nelielu priekšmetu pārnešanai, pārvadāšanai; koferis.** *senāk, ka gāj skuōlā, ta vaīdzēj grāmatas paūnā sasiēt. tag jaū koferi, čemodāni. tad sasēja paūnā. / čemodāns, koferis – tas taga tik.*

čēmurains, -a adj. **Tāds, kas veido čemurus.** *tā eglīte nuō Kaŕpatiēm vēsta. tai tā galuōtnīte tāda čēmuraīna.*

čēmurs subst. **1. Kupla, cieši, blīvi saaugusi (augu vai to daļu) kopa.** *viņu [parasto miežubrāli] dikti nevaŕ iznīcināt, aūg tāduōs čēmuruōs. / tuŕ bi kuōku čēmuŕs. / žuōgmālē sāaūdzis liēls čēmuŕs nātres.*

2. Ziedu, ogu, sēklu sakopojums uz kopēja kāta; ķekars. *muīms te aūg tāda kaŕpu zāle. tādu ķekūti viņa ziēd. tas tāc čēmuŕs. tāda ķekūite galā. / tiē ziēdiņi [istabas puķei] i tāc čēmurītis.*

3. Mudžeklis, ko parasti veido zari, saknes. *kuōkā sāaūdzs liēls zaru čēmuŕs. / tās pēŕkuōnes lapas stāv čēmurā piē zemes.*

čēnkstere, arī čēnkstere, čuōkstere, čuōkuris subst. **1. Samezģlojusies, sačokurojusies dzija, šāds diegs.** *ciēta, sagriēsta dzive, palaīžuōt vaļā, samētās kruņciņās. tuō saūc pa čēnksteri. / dzijas, kas [ir] ciēti sagriēstas, mētās kuōpā, saūc pa čuōksteri. / čuōkuŕi dzijā i, ka tuō dziju pareīzi nēisvērp. // lok.: čuōkurā, arī čuōksterē. **Mudžeklī, pikā, mezglā.** nu i aka dzive čuōkurā! ka [audekls] i nepareīzi apmēsc, ta raū visu dzivi čuōkurā. // lok. **Tā, ka ir sačokurojies, sarāvies (piemēram, par lapām).** visu laīku [ābelei] tās lapas bi ta kā čuōksterē. // lok. **Tā, ka ir savilcies, sarāvies (aiz karstuma, aukstuma).** gaļa cēpuōt raūjas čuōksterē – tā āda. / šuōdiēn tā saīst, ka jāsaģērbjas labi. citādi savilks čuōkurā. □ **iēt (arī mesties, sagriēzties) čēnksterē (arī čēnksterē, čuōksterē), arī mest čuōksteri (arī čēnksteri)** – mezģloties, čokuroties (par grodi savēŕptu dziju, diegu). *gruōži savēŕptas dzives mētās čēnksterēs. / gruōži savēŕpta dzive, ka nuōjēņ nuō tītavām, viēnās čēnksterēs sagriēžās. / ūdenī katra dzive jāliēk. ja nelika, ta iēt dzive čēnksterē. / dzive vērpjuōt sagājuse čuōksterē. / ka nuō spuōles istina mētus, ta iēlika akā, lai isskalinas, lai neiēt čuōksterē. ta i nuōbriēduši. paliēk saūsāki, ta liētuō. / tā dzive dikti gruōži savēŕpta, mēt čuōksteri. / gruōža dzive savēŕpta – čuōksteres viē mēt. / dzija i pa daūdz gruōža savēŕpta, mēt čēnksteres.**

2. niev. Skopa sievietē; skops cilvķeks. *skuōpu siēvu ari saūc pa čēnksteri. / tā ciēmīte tāda čēnkstere. neduōmā, ka kaū kuō izdabuīsi nuō viņas. / čuōkstere i skuōps [cilvķeks]. / nu nuō tās čuōksteres tu naūdu neduōmā patapināt! // **Spītīgs, nepakļāvīgs cilvķeks.** puīšis teīc uz meītu – es tuō neprecu, tā tik tāda čuōkstere! viņa i tāda nepadevīga, spītīga.*

čēnksterēt, arī **čēnksterēties** v. **Mezgloties, čokuroties (par grodi savērptu dziju, diegu).**

[dzija] čēnksterē, mēt čēnksteres dzive. nevaif vaīs isķidāt. / gruōža tā dzive, mēt čēnksteres, čēnksterējās. nevaig tik gruōži vērpt. / ka dzive tāda gruōža, ta dikti čēnksterējs.

čēnksteruots, -a divd.; adj. noz. **Samezgjopies, čokurains (par grodi savērptu dziju, diegu).**
tā dzive i čēnksteruōta.

čērkstēt v. 1. **Čirkstēt.** pa graņtētu ceļu braūcuōt, riteņi čērkst.

2. **Radīt čerkstošas skaņas (par vistām).** vistas tā čērkst. viņas tā dara.

čēřpuks. Sk. č a ř p a k s.

čēřvelēties v. **Kļūt červelainam; sarauties, savilkties.** taņ večam kuōkam tā miza sāk čēřvelētiēs.
būs jāzāgā nuōst. / ka veša nav kārtīgi iskliēsta, ta jaū žūstuōt čēřvelējs.

četerdesmit. Sk. č e t r d e s m i t.

četerpadmit. Sk. č e t r p a d s m i t.

četradesmit. Sk. č e t r d e s m i t.

četrpadsmittais. Sk. č e t r p a d s m i t t a i s.

četra(r)pus nelok.; daļu num. 1. **Daudzums, skaits 4½.** liņdruka platuņš bi četra-pus metru, tas i, viēna siēna.

2. **Pulksteņa laika moments.** pulksteņš i četra-pus.

četratā adv. **Pa četriem (cilvēkiem) kopā.** četratā tuō pļavu pa diēnu nuōpļauš. / mēs bijām mežā četratā.

četrdesmit, arī **četerdesmit, četradesmit** nelok.; pamata num. **Daudzums, skaits 40.** mēs bijām četrdesmit bērni pirmā klasē. / zemes nebi daūdz – trīzdesmit līdz četrdesmit pūraviētu. / maņma muņš a plaūšām saslīma. viņaī čērzmit četri gadi bi, ka nuōmira. / maņ rādas, ka čēřzmit devītais gac bi [kad sāka dibināt kolhozu]. / pušmuce [jeb] pusmuca – tuř kādi piēzsmīt, čēřzmit litri [ietilpa]. / [jūrā] ismeta vešļu jēdu. tuř iř līdz četeřdesmit piēcdesmit tīklu. / [sietavu] četeřdesmit ceņtmētru platu aūda uņ savēla. / nuō Liēldiēnas līdz Krusta diēnaī bi četeřdesmit diēnas. / ka četradesmit gadu, teic – pusmūš nuōdzīvuōc.

četrejāds, -a adj. **Tāds, kam ir četri veidi.** ciņdi adīti četrejādās krāsās.

četrēji, -as kopuma num.; savienojumā ar daudzskaitliniekiem vai pāra priekšmetu apzīmējumiem.

Četri; četri dažādi. piē zēģeles pagatavuōšanas iēšuva četrējas līdz piēcējas rabas, kuras duōmātas piē stipra vēja.

četri, -as pamata num. 1. **Daudzums, skaits 4.** [veļu] mazgāja naktī trīs četras siēvas. / ziřgaņ vaig četru pakavu. / ziřgiēm duō četras reizas [dienā barību] – rītiēm agri siēnu uņ mīltu ūdeni, pēc duō veļ siēnu va ābulīnu. / cūku vaīdzēja sadalīt uz četri, piēci daļi. / pēc četrām diēnām viņš [suns] pārnāca tāt slapš. viņš bi nuōbijīēs nuō šaūšanas. □ **maļt ar četriem gaņģiem** – maļt, darbinot četrus (dzirnavu) gaņģus. Preņclava vējenēm bi četri gaņģi. liēlā vējā varēj maļt a visiēm četriēm gaņģiēm. ✧ **ieslēgties četrās siēnās** – norobežoties no apkārtējā, neinteresēties par to. kaņ naūda, vař iēsļēktiēs savās četrās siēnās uņ dzīvuōt, kā patīk.

2. **Pulksteņa laika moments: četras stundas pēc pusnakts vai pusdienas.** katru svēdiēnas vakaru pa ziēmu vārija skābuōs kāpuōstus – nuō kādiēm četriēm. / nuō rīta cēlās četruōs aūkšā uņ līdz bruōkastīm mīstija.

četrkāja. Sk. č e t r k ā j i s.

četrkājainis m., **četrkājaine** f.; subst. **Četrkājis.** paslēpenes i nuō pakaļs kājas piē vēdēra – visiēm luōpiēm, visiēm četrkājaiņiēm.

četrkājains, -a adj. 1. **Tāds (dzīvnieks), kam ir četras kājas.** visi četrkājaini daikti miņ pēdu pēdā – ziřgi, guōves. ta isnāk taki.

2. **Tāds priekšmets, kam ir četri balsti (kājas).** beņķis ař i četrkājainš.

četrkājis, retāk **četrkāje, četrkāja** subst. **Ķirzaka.** četrkājiši iř meļli, peļēki raips ař garu asti, viduklītis tāt rešns. / četrkājis tuō asti neactāj. ja viņam bišķit piēduř, ta tā aste atkrīt. viņam dikti vāřiga tā aste. bet viš pac tuō asti nenuōmēt nekad. / četrkājiši dikti muņdri varēja paskriēt. / četrkājiši nekuōž, nav iņdīgi. tiē dzīvuō vairāk tādās meža pļavās. / te, mežmalā,

četrkāji nāk sīldītiēs. / četrkājīte īf dzīvoniēciņš, meža ķīrzacīņa. / četrkājīte – tādi mazi ķīržaki, četrām kājām, bet tiē nekuōž. / četrkāja. (LVDApr. 467)

četrkaņču, arī **četrkaņšu**, **četrukaņšu**: □ **četrkaņču**, arī **četrkaņšu**, **četrukaņšu miēži** – mieži ar trim auglīgām vārpiņām pie vārpas ass loceklīša, no kurām viena ir uz īsāka kātiņa, divas – uz vienāda garuma garākiem kātiņiem. *četrukaņšu miēžus es zinu. sešukaņšu es nezinu, tik divkaņšu un četrkaņšu. / četrkaņču miēži – tiē tiē vis-labiē. / miēži īf a kaņtīm – četrkaņču, divkaņču miēži. / mēs vairāk trīskaņču un četrkaņču miēžus sējām. / vairāk četrkaņšu, seškaņšu miēži aluņ. tiē ęsuōt rūktāki.*

četrkaņtīgs, **-a** adj. **Četrstūrainis**, **četršķautnains**. [dzirnavās] *tāc četrkaņtīks kuōka ķisc. tuf graūdus bef iēkšā. / [maizes krāsns] četrkaņtīga kā jaū krāsne. / bi četrkaņtīgi skuřstīni. / četrkaņtīga butele bija priēkš braņdava iēliēšanas. īsti asas kaņtes nebi, bi plakana. / siēks bi četrkaņtīks mērs – desmit stuōpu gāj iēkšā.*

četrļaūku: □ **četrļaūku zistēma** – sėjumu sistēma, kur (augu sekā) ir četri lauki. *ka bi četrļaūku zistēma, ta turēja [arī] papuvi un sēja ābulīnu.*

četrliŗīgs, **-a** adj. **Tāds (trauks)**, **kurā ietilpst četri litri**. *kaŗlīne i tāda četrliŗīga pudele.*

četrnedēļu ģen.; nelok. **Tāds, kas ilgst četras nedēļas; tāds, kas paredzēts četrām nedēļām.** *pārējuōs sivēnus pārdeva mazus, četrnedēļu vęcus.*

četrpadsmīt, arī **četerpadsmīt** nelok.; pamata num. **Daudzums, skaits 14.** *gūžas dē tik nuō septīņi līdz četrpacmit uōlām. / manāf māsāf viēnāf pašāf bi četrpacmit bēņni. / muīžu pilē bi tā skuōla. tuf vaīdzēj iēt nuō četrpacmit gadu. / sējas nedēļas skaītās nuō diūdesmitā aprīļa līdz diūdesmitajaņ jūlijaņ. četeŗpacmit nedēļu.*

četrpacmitais, **-ā**, arī **četrapacmitais**, **-ā** kārtas num. → **četrpadsmit (14)**. *četrpacmitā gadā iscēlēs kaŗš. / es te dzīvouōju nuō četrpacmitā gada. / ka bi kāc četrpacmitais gac, ta meļļus [lindrukus] aūda un šuva tāpat pa nīceniēku muōdi. sērkanuōs ta vaīs neaūda tik daūdz.*

četrpāri subst. **Četri pāri**. *četrpāri, piēcpāri [..] ta i desmit. tā senāk skaītija. tas bi kāc raganu skaītlis.*

četrņāpus adv. **Balstoties uz rokām un ceļgaliem**. *rācņus jāraū, četrņāpus pa vāgu rāpjuōtiēs. / uz viēnu reīzu viš [bēņns] nuōsamētas pagāldē četrņāpus. / bēņni nuōmētās četrņāpus un ta meŗ kūleni.*

četratā adv. **Pa četriem (cilvēkiem) kopā**. *vakaŗ četratā bijām kapuōs.*

četrsiņt nelok.; pamata num. **Daudzums, skaits 400.** *cukuru mārčiņās mēra, tag i četrsiņt grami. / kūrtēlītī īf kādi četrsiņt grami. / i jaū striķi – us kādi četrsiņt metri vēl, tās vēļkamās viŗves.*

četrsiņts pamata num. **Četrsimt**. *te muņs i tuvu jūr'a. četrsiņc metri apmēraņ. (Svent. 90)*

četrstūrainis, **-a** adj. **Tāds, kam ir četrstūra veids; tāds, kam ir taisnstūra veids**. *viņģuris i tāc raksc – viēna linu dzive bi tuņšāka, uōtra gaišāka. un ta tā rata tā isnāca. tādi četrstūraīni spuņdīni un vidū aka tādi sīkumīni.*

četrukaņšu. Sk. *č e t r k a ņ č u*.

četrzaru ģen.; nelok. **Ar četriem zariem**. *divzaru, četrzaru dakšas [bija].*

čība subst. **Viegls, no mīksta materiāla izgatavots apavs bez papēža (piemēram, valkāšanai mājās, sportam)**. *nuō aūdeķla pašūtas čības pa istubu labi pastaīgāt. / puīselis jaū tās čības padīŗājis staīgādaņs.*

čibināties v. **Radīt klusu troksni**. *tuŗ kāc čibinās. ka tik tuŗ nav kāda pele!*

čičakšis subst. **Čakste (Lanius) (?)**. *čičakšis i laīkaņ tas pac čakšis. viš tā dziēdāja – ī un ččč.*

čie adv. **Šurp**. *duō šie! duō čie tuō jaūnuō grāmatu! / nāc čie! tā piē muņs teic.*

čieđīt v. **Cienāt**. *plāvējiēm saīmniēce deva braņdāvu un neziņ kā vēl čieđija, laī tig dūšīgi dziēvā.*

čieģa subst. **Matu cekuls**. *es tev tuō čieģu nuōplūkšu! tā bēņnaņ teic. / kādas juņs tās čieģas! ispūruši ęsat! / muņs tāc skuōluōtājs bi, tā parāva, tā viēgli papurināja tuō čieģu. ta jaū saprata, ka kaū kas nav riktīgi.*

čiekāt v. **Apaugļot (putnu māti)**. *gaīlis vistu miņ – čiekā.*

čiekstene subst. **Raudulīga sieviete, meitene**. *vaī tu klusēsi! kā tāda čiekstene bręc un raūd! duōmātu, ka gaīs klāt.*

čiekstēt v. 1. **Čiepstēt.** *cāļi jau viēnmēr čiekst. / tā vista visu rītu čiekst.*

2. **Runāt smalkā balsī (par bērnu).** *ej paskatiēs, kuō tas bērns čiekst! / kas tu īstabā čiekst?*

čiekurs, arī **čiekuris**, **čiekurzis** subst. **Ieapaļš vai iegarens veidojums – skujkoku vairošanās orgāns, kurā nogatavojas sēklas.** *cic sauc par čiekuriēm, cic sauc čiekūrs. / mēs, bērni, lasijām čiekurīšus, spēlējamiēs. / taga meža strādnieki teic – čiekurus lasīt, bet mēs – čiekurži. (LVDApr. 385)*

čiepstene subst. **Vista, kas parasti čiepst.** *čiepstene i tāda vista, kas mūžīgi čiepst. // Meitene, kas klusi, neskaidri runā. kād·reiz kāda meitene aī i čiepstene – viņa nevaī isteikt. kaū kuō viņa tuī stāsta.*

čiepstēt, arī **čiepstēt**, **čipstēt** v. **Radīt sīku, smalku balss skaņu (parasti par putnu mazuliem).** *tā vista aka čiepst. / putneļi sāk čiepstēt. / strazdiēm bērni jau būrkīnā sāk čiepstēt. / viš [putniņš] vēl nedziēd, bet čiepst, lizdā tupēdamīs. / zuōslēni pasakalušiēs jau čipst. / zuōslēni sāk jau kalītiēs – sāk čipstēt.*

čiept v. **Čiepstēt.** *vista isperējse cālīšus. nu jau tuī sāk čiept. / cāļi čiep, grib ēst.*

čiept v. **Zagt (parasti ko tādu, kam ir neliela vērtība).** *re, ku žagata skatās nuō jumta, kuru cāli čiept.*

čiept v.; novec. **Vērp.** *vīriņam bikses čiepu [tas ir] vērpju. tas i dikti vēc vārc. mana mātesmāte tā teica.*

čigānpuika subst. **Čigānu zēns.** *māsiņas, nu iēduōd kriņstelīti! – tā lūdzās čigānpuika.*

čigāns m., **čigānene**, arī **čigānine**, **čigāniete**, **čigāne** f.; subst. **Čigānu tautas piederīgais.** *viēnu brīdi viņi bi daūdz – čigāni. pēdējā laikā bi maz redzimi. / [senāk] tuōs tiņguōs bi ziņgi uī guōves, uī čigāni. / ta kā čigāns nuōdedzis tas puīselis. / viņš mānija brūtes kā čigāns ziņgus. / kuō, meitīna, liēlijēs, kas jēl tevi nepazina – dula, meļļa kā čigāne, citas kūrpes kājīnā. / čigānenes staīgāja zilēdamas. / bi tādi buōmeļa diēdziņi. Rīgā nuō kādām čigāniētēm [pirka]. / čigānine iskrāpa vēcaimāteī jaūnu drānu, suōlīdama iēduōt zāles priēks kāju sāpēm. ✧ **čigānu saūl(ī)e** – saulains laiks, kad pūš ziemeļvējš. *ja tas čigānu vēš pūš, ta i tā čigānu saūle. tuī, taī aīzvēnī čigāns vaī sildītiēs. ✧ čigānu vējš – ziemeļvējš. ziemelis i čigānu vēš. ta tik vaī saūlītē sildītiēs. ✧ čigānam nuō ratu pakaļas izkritis – saka par izdarīgu, veiklu, runīgu cilvēku. tas puīka i tāt runātīks, šeptīks. būs čigānam nuō ratu pakaļas iskritis. / čigānam nuō ratu pakaļas iskritis – teic tādu izdarīgu, runātāju cilvēku, ari uz visādu niķu, stiķu izdarītāju. ✧ **ķērt čigānu krūmuos** – veltīgi censties panākt (ko). tuī nav vērc meklēt tuō zagli. tas īr tik-pat kā ķērt čigānu krūmuos. ✧ **maīna (tik-pat) kā čigāns ziņgus** – bieži, viegli ko maīna. viņš tās siēvs maīna tik-pat kā čigāns ziņgus. ✧ **pazūd kā čigāns krūmuos** – saka, ja (kāds) ātri aiziet, aizskrien. liku meiteneī isslaūcīt istabu, bet pazuda kā čigāns krūmuos. / es ēsu dziīrdējse – pazūd kā čigāns krūmuos. tas i tā, ka kāc ātri kuī aīsskriēn, tā negaidīti.**

čigāt v. **Nemākulīgi spēlēt (parasti locīnstrumentu).** *ej tu gulēt, kuō tu čigā kā sisenis! – ka nevaī usspēlēt, ta tā teic. / tuō [tēva] vijuōli mēs čigājām. tā ne-kāda spēlēšana nebi.*

čigliņš subst. **Mazs bērns.** *kādiēm tik čigliņiēm us skuōlu nau jāiēt! / čigliņš taga vēl saka. uz mazu bērnu tā saka.*

čiks interj. **Lieto, lai atdarinātu īslaicīgu, strauju sitienu.** *ka es vaī nu nešu maļku, vaī kaū kuō pa laūku [daru], ta viš [putns] maī – čiks – pa tuō galvu a tiēm spārnū galiēm uī skatās us tuō staļļa pusi.*

čikstēt, arī **čikstēt** v. 1. **Radīt stieptu, asu troksni (piemēram, par priekšmetiem, kuri beržas gar ko); atskanēt šādam troksnim.** *tās trepes čikst. / vaīg ziēst labu kārtu smēres uz asi, laī riteņi necikst braūcuōt. / viņas [sēnes] jau čikstēja, ka ēda. / nesmērēti rati a-viēnu čikst. / iēsmērē tās dures, laī necikst!*

2. **Kaprīzi, paklusi raudāt; činkstēt.** *bērns čikst, ka viņš i nemiērīks, saņicis. / bērns i tāt nemiērīks. nevaī aīzmikt uī ta čikst. / kuō tu te čiksti kā pele! [saka bērnam]. // **Želi, raudulīgi lūgties.** mazi bērni čikst – ka atmuōdiēs, aka kaū kuō prasa. / tas bērns tāt činkstētājs, čikst dikti, visu kuō grib. ✧ **čikst kā rūgta nāve** – saka par dūsmīgu cilvēku. us*

piktumu tā teic, ka kâc i pikc, – kuô tu te čiksti kâ rûkta nâve! ✧ **čikst kâ veça naûda** (arī **veçi, nesmērēti rati, nesmērētu ratu ule**) – saka par cilvēku, kas nepārtraukti žēlojas, gaužas, ir neapmierināts. *tas jaû čikst kâ veça naûda – nekad [viņam] naû diēzgañ. / čikst kâ nesmērēti rati. kas naû miērâ a tuô, kuô duôn, bet rājâs, [tad] veçâmâte teica – tas čikst kâ nesmērēti rati. / čikst kâ veçi rati – tâ teic us skuôpu, neiētuôpamu cilvēku.*

3. **Bût ļoti slimam; vaidēt.** *veçaiš saimniēks veç, bet siēva jaûna. viñš aŗviēn slimuô, čikst, bet nemūrst. siēva varētu dabūt citu. / veçaiš nabaks jaû sâk cīkstēt, bet nevar nuômiēt.*

4. **Radīt klusu, sīcošu skaņu; pīkstēt.** *speņģis zutiñ līdzīks, tik īsâks uñ rešns, uñ čikst. / es divas reizes redzēju zaļķšu kâzas. tiē zaļķši cic gar citu lida garâm cīkstēdami – tâc truôksnis bi. / kad-reiz, ka kūrpnīēks šuva [kurpes], ta lika bērsa tâsu iēkšâ. ta, ka gāj, ta cīkstēj. ta jaû pa liēlu štâti tuô turēja. / viñš [kaķis] nuôsēd piē skapja uñ cīkst. / kuŗ tās peles te cīkst?*

čikstināt v. 1. **Panâkt, būt par cēloni, ka (kas) atkārtoti čikst.** *visu diēnu te čikstina tās dures – iēt laūkâ, iēkšâ.*

2. **Nemâkulīgi spēlēt (parasti locīnstrumentu).** *tuŗ ne-kâda melôdija nebija, tik tâ čīgâja vijuôli, čikstinâja.*

čiku interj.: ✧ **ne čiku, ne grabu** – saka, ja neko neredz, nemana, nedzird. *gañ jaû zinâja, kuŗ vajag aīzbâst kuô priēkšâ. uñ ne čiku, ne grabu. / tâ apkłusa tâ runa par tuô zemes dalīšanu – ne čiku, ne grabu. / [Mīkla:] ne čiku, ne grabu, lab-rīt piē luôga.*

čilis, arī **čilijs, čilizalpēter(i)s** subst. **Nâtrija salpetris; Čīles salpetris.** *veçtēva laīkuôs es nēatminuôs [ka to lietoja]. čilizalpēters, čilis, čilijs bi. / čilijs, čilizalpēteris bija [mēslošanai]. / čilizalpēters nuô Čīles nâca. tas bi vis-labâkaīs mēsluôjuñs. / kâliju vairâk piŗka. čilizalpēteri uñ slâpekli lika.*

čina subst. **Dienesta pakāpe (pirmsrevolūcijas Krievijā).** *pârnâca nuô kriēvu diēņsta dēls, uzdiēņjis činâ. ✧ būt (liēlâ) činâ – būt cienījamam, godājamam. nu ta tām [precinieçēm] aŗ kâra skâterus. tās jaû bija liēlâ činâ. ✧ ceļt (liēlâ) činâ – radīt apstâkļus, lai (kâds) būtu cienījams, godājams. [kâzu] uôtruô diēnu nuô brūtes radiēm visi viēsi bi liēlâ činâ ceļti, jâ.*

čīnkste comm.; subst.; niev. **Cilvēks, kas mēdz būt neapmierinâts, gaužas.** *čīnkste i tâc – tas viņam nēpatīk uñ tas, naû ne aŗ kuô apmiērinâc. / tas tâc čīnkste i, nemaksâ. kuô tu nuô viņa dabuīsi!*

čīnkstēt v. 1. **Raudulīgi lūgties.** [bērs] *ka kau kuô grib, čīnkst, lai viņam duô. / [bērs] duômâ, ka aŗ tuô čīnkstēšanu dabuīs [velamo]. ta viš čīnkst. / bērni čīnkstēj, lai veç līdz tirgû. / kuô tu te čīnksti? kuô tu gribi? // Kaulēties. ka bērs čīnkst, ta kauļas. / nu, līdz dabuīt, ta [krustmeita] nâk uñ brauc, uñ čīnkst – tu tik, tañtīt, vari.*

2. **Kaprīzi, pakłusi raudât; čīkstēt.** *ja bērs i pâēdis, abģērbiēs uñ nav slimš, ta viņam nav kuô čīnkstēt. / nečīnksti tig daūdz! va tâ maīze slikta?*

3. **Radīt pakłusu skaņu (piemēram, par priekšmetiem, kuri beržas gar ko); atskanēt šādam troksnim.** *tās puôdzinas čīnkstēja. // Tikšķēt. pulkstenis čīnkstēja, bet neskanēja.*

čīnkstēties v. **Uzmâcīgi, neatlaidīgi prasīt, lūgt; kaulēties.** *kaulētīēs, čīnkstētīēs vaīg. es nuôkaulēju.*

čipata interj. **Lieto, lai atdarinātu pakłusu, nedrošu soļu troksni.** [veca sieviete] *tâ-pat a nūjinu iēt tik – čipata, čipata.*

čipatele subst. **Neliels daudzums.** *tuŗ vēl mīlti i tâda čipatele.*

čīpstēt. Sk. *čiēpstēt.*

čīriririri interj. **Atdarina cīruļa balsi.** *cīrulis lidinas tik uñ tâ čīriririri! čīriririri! [sauc].*

čīrkât v. 1. **Svītrot.** *tas puīšelis grâmatu iēsâcis čīrkât. / puīšelis te būs aka čīrkâjis.*

2. **Sprogot (matus).** *tad jaû aŗ daūdz nečīrkâ matus. iŗ gludas galvas.*

3. **Slaukt (pa nelielai strūklai).** *guôve pa mazaī strūkliñâ tik deva [pienu]. ta ilgi vaīdzēja čīrkât.*

čīrkstēt, arī **čīrkstēt** v. 1. **Radīt griezīgu, skarbu troksni (piemēram, par to, kas beržas gar ko); atskanēt šādam troksnim.** *senâk tâdus zâbakus taīsij, lai labi čīrkst, kad iēt iēkšâ bznīcâ uñ visūr kuŗ. tuŗ iēlika iēkšâ tuôs zâbakuôs nuô tâss. uñ ta tās tâses čīrkstēja. / ratu*

riteņi braucuot čīrkst pa ceļa graņtu. / ka ruokā iemetās dziirkste, ta sâp uņ čīrkst. / ka zēveli veļk, ta čīrkst. / veçaīs ratīns čīrkstēja, ka vērpa. nu jaū i pa-visaņ beīkc.

2. Radīt raksturīgas pazemes balss skaņas (par putniem). *putniņš visu diēnu sēd taī zarā uņ čīrkst. / cāļi čīrkst, tikkuo iskalušiēs nuo uolas. / tas putnelis vēl nedziēd, bet čīrkst. / ka tā putneli čivina, ta tā teic – putneļi jaū čīrkst. // **Radīt raksturīgas skaņas (par dažiem kukaiņiem).** *ciřceņi tā šuovakaī čīrkst, ka tāļu vaī dziřdēt. būšuot jaūks laīks. / ciřcenis us krāsni sīpuolu viřknē čabinas uņ čīrkst. / ciřcenis iēkšā nāk. tā čīrkstēja, nevarēja ciest gulēt.**

čīrkstināt v. **Uzšķilt dzirksteli (ar šķiltavu).** *šķiltavas bi, zēveļu nebī. tā čīrkstināj uguni a šķiltavu.*

čīrkšis, arī **čīrkšis**, **cīrpis**, **čīrpis**, **čīrpis** subst. **Kosa (Equisetum).** *čīrkši i laps siēns aītām. čīrkši aūga ūdenāinās pļavās. / ežerā aūg stiebri [jeb] duoņi, niēdres, čīrkši, grīslis. / čīrkst tas čīrkšis tik-pat kā zaņtpapīrs. / čīrkšis kā trusis. a tuō vaī traūkus bērst, tāds kuoka traūkus. / ežerā uz kameru aūg grīslis uņ čīrkšis. / nīceniēku vārc viņaņ i čīrkšis, jā. mēs viņu saūcaņ pa čīrkši. bet tā cituī viņu saūc pa kuosu, ciētā kuōsa. / cīrpis aūg mežā kaļvā. tas cīrpis tāt ass, viš isāks aūg. / cīrpis i ciēc, senāk sataīsija tādu kušķi, beīza traūkus. / cīrpis aī ežerā [aug]. mežā tas cīrpis steņgrs. / čīrpis i a tādu isāku paņtiņu uņ ciētu, ciētu. luōpi viņu ēd, tuō čīrpi. / čīrpis iř zāle – sīks, sīks stiebriņs, tādi paņtiņi, kas kriūkšķ. luōpi labi ēd. / vēl bija tāda ciēta zālele čīrpis. tā liēla neaūga, tāda zēma [bija], ciēta kā drāte. / tuī tik tas čīrpis viēn i saūdizis. □ **baltais čīrkšis** – kosu suga. tas i gaņ-drīz ta kā baltais čīrkšis. ka viņu tā nuōplūc uņ tā sajerņ saujā vaīrāk, ta viš tā – čākš! čākš! – čīrkst dikti. nu tas i tas čīrkšis.*

čivināt v. **1. Radīt īsas, pasīkas, parasti ritmiskas, balss skaņas (par putniem).** *nuōstājās liētus. putneļi aī sāk čivināt. / putneņs čivina. / zviřbuļi čivina – būs liētus.*

2. Priecīgi, bezbēdīgi runāt, pļāpāt (parasti par sievietēm). *satikušās siēvas tik čivināja uņ smējās.*

čok interj. **Lieto, lai atdarinātu skaņas, kas rodas, sivēniem zīžot.** *tiē suvēni tuō tešmeņu tā sariētina. uņ, ka sāk tečēt, ta veļk – čok, čok, čok!*

čubas subst. **1. Cisas (arī izlietotas).** *visas tās sagrāptās čubas iēsviēda laīderī. / manaī taņtei nemaz nebi tas matracītis. tuī bi stiņgra gulīta. uņ tuī lika tās čubas iēkšā. / gulīta jaū maņija tās čubas.*

2. Pupu, zirņu mizas. *čubas i, ka izluōba pupas va zīřņus.*

čubatas subst. **Salmu paliekas; saslaukas.** *čubatas i salīmi, saslaūkas. / sētā liēla kaūdze [čubatu] saslaūcīta. iēmet tās čubatas zveņģī!*

čubāties. Sk. *čubināties.*

čubināt v. **1. Apkopt, aprūpēt (parasti bērņus).** *māte jaū visādi čubināja tuōs bēņņus.*

2. Pacelot vai nolīdzinot darīt (piemēram, gulšvietu) mīkstāku. *gulītas senāk čubināja, lai mīksta. / cisu maīsu jaū čubina.*

čubināties, arī **čubāties** v. **Darīt ko, darboties (piemēram, kārtojot ko).** *kuō tu te čubiniēs? kuō tu pārkrāmē te akal? / visa diēna pagāja čubinuōtiēs. / kuō viņas vaī čubinātiēs, ka nevaī issavāktiēs ravēt? / es te čubinuōs a tām dzivēm. / va drīz beīksit čubātiēs? jāiēt piē dārba! / večāmāte caūrām diēnām čubinās pa savu istabu.*

čuča subst.; sar. ar bērņiem. **Gulā.** *vaī teū laba čuča? / nu ta saļdu čuču!*

čūčala subst. **Putnubiedēklis.** [vectēvs] *abģērbiēs kā tāt čūčala. iēšuot bēņņus baīdīt.*

čūcele subst. **Nepieaugusi cūka.** *tā čūcele dikti švaki ēd. / tā mazā čūcele jaū meklē kuīļus. būs jāveđ.*

čučēt, arī **čučīņāt** v.; bērņu val., sar. ar bērņiem. **Gulēt.** *iēsīm čučēt! / šuōdiē tas bēņņs dikti smuki čučēja. / iēsīm čučīņāt! / čuči, guli, mass bēņņiņ! (LFK 9, 7)*

čūčina subst. **Žāvēšanai salikta neliela siena vai labības (miežu, auzu) kaudze.** *miēžus čūčīnās křau. tās tāds mazs kaūdzīts, čupinas, a dakšu [ka var paņemt]. ka nāk liēlāka, ta saūc tupesis.*

čučināt v. **Midzināt.** *bēņņus čučina. / es čučināju bēņņu. nu aizmiga.*

čučīņāt. Sk. *čučet.*

čūcis subst. **Vepris.** *tas čūcis būs priekš gaļas rudeni. / tas čūcis vaīdzēs kaut gaļā. / kaļpu cilvēki nuokava tikaī viēnu čūcīti.*

čūcūmuīža: ✧ **iēt uz čūcūmuīžu** sar. ar bērniem – iet gulēt. *bērni, pulkstiēns devīņi! iēsīm uz čūcūmuīžu! – tā māte vāķ bērnus gulēt. / bērnus uz čūcūmuīžu iēs.*

čuguns subst. **Trausls dzelzs un oglekļa sakausejums; ķets.** [grāpis] *nuō čuguna bi. / tas pletīzeris bi nuō tēraūda, čuguna – nuō dzelža, kuru nuōkašēja ugunī. / senāk jaū tiē čuguna grāpi bija. bet pērvējamaīs katls [sauca]. / tas traūks, ku krāsuōja, tas bi nuō čuguna.*

¹**čukna**, arī **čukne** comm., ¹**čuknis** subst. **1. Nerunīgs, noslēgts, arī neizdarīgs cilvēks.** *čukna i tāt, kas ne a viēnu nerunā. / čuknu saūc tātu cilvēku, kas tā daūdz nerunā uī kau kāt [lepns] šķiētās. / čuknis [jeb] māmuōnis. stāv ta kāt tāt māmuōnis, ne aī viēnu runā. viņaī ne-kas neveicās, parunāt aī viš nevaī. / ka tu nebūtu tāt čuknis, ta tu diēz kuō padarītu.*

2. Dūsmīgs, īgns cilvēks. *čukna i kad-reīz tāt pikc cilvēks. viš tā ne-kuō nerunā, lūpas iscēlis, staīgā. / tātu niknu cilvēku saūc pa čukni, nejaūku, piktu.*

3. Netīrs, nekārtīgs cilvēks. *čaīpa i netīrs [cilvēks]. čuknu aī teīc. tāt netīrs čukna, čaīpa.*

4. Ciņaina pļava. *us piēaūgušu pļavu, ciņaiņu saka čukna.*

¹¹**čukna** subst. **Lūpa.** [meītai] *tādas liēlas čuknas. / meīta i dūsmīga, isstiēpusi čuknas. / puīši kruōgā viēns uōtraī suōla pa čuknām iēkraūt.*

čukne. Sk. ¹č u k n a.

¹**čuknis.** Sk. ¹č u k n a.

¹¹**čuknis, -e** adj. **Nerunīgs, noslēgts (par cilvēku).** *čuknis cilvēks i tāt, kas ne a viēnu negrib runāt. viš tik tā aī sevi. viš iēt gaīrā ga uōtru, ka nemaz nepaskatās.*

čukris – ein verärgerter (verstimtmer) Mensch (aizkaitināts (saīdzis) cilvēks). (EH I 294)

čūksliens, retāk **čūksliens, čūkslis, čūksle, čūksnis** subst. **1. Grūti caurejams biezoknis; čūkslājs.** *čūksliēnā aūg tādī krūklī, papārdes uī tādas vītuōla vicītes, tādī sīki krūmini, ku nevaī ne-maz caūri islīst. / ziīks meklē salīst vasaru, kuī biēzāks čūksliēns, lai neķēd knaūši. / tātu biēzu mežu, ku nevaī ne iēiēt, ne islīst, saūc pa čūksliēnu. / tuī eīzērā tādas liēlas niēdres, tādī čūksliēni. / čūksle i biēziēns, tāda čūksle. / čūkslis i [vieta, kur aug] daīdādi sīki krūmi uī kuōki. / čūksnis i tāt nēisejaīms meš, niēdriēns. / nev ne laba maīka, tāt čūksnis viēn tik. / dikti tāt neizejaīms, krūmiēm piēaūdzis čūksnis iī kuīc. / čūksnis iī piēaūdzis krūmiēm, viētām pat caūri nevaī tikt.*

2. Biezi saaugušu nezāļu kopums. *balaīndes duōbēs saūgušas liēls čūkslis. / tuī liēls čūksliēns saūdzis – nātras pīllas žuōgmales.*

čukstēt v. **Runāt bez balss saišu vibrācijas; runāt ļoti klusu.** [vajag] *čukstēt – klusu pateīkt, lai uōtrs nedzīrd. / tā klusu runāja, čukstēja, lai citi nedzīrdētu. / kas čukst, tas mēluō – teīc, ku divi sarunājās klusi citu barā. / čukst tik, uī nevaī ne-kuō dziīrdēt.*

čūkstēt v. **Radīt klusu, šņācošu troksni (par šķidrumu, kurš saskaras ar ko karstu); atskanēt šādam troksnim.** *čūkst izliēc ūdeīns uz uguni, us krāsns akmeīēm čūkst. / čūkst, ka ugunī iēlē ūdeni. / ka ūzlej ūdeni us kārstu dzelzi, ta čūkst. // Par ugunī ieliktu mitru kurināmo. slapja maīka – labi neķeg, čūkst ugunē. ✧ līst kāt čūkst – ļoti stipri līst. vakaī visu diēnu lija kāt čūkstēja viēn.*

čukstēties v. **Sarunāties čukstus.** *tāds liēlāks meīteīns jaū grib tā čukstētiēs pa stūriēm, negrib, lai citi dziīrd.*

čukstināt v. **Panākt, būt par cēloni, ka kas čurkst (2).** *es te gaļu uzliku us paīņu, čukstinu.*

čukstu adv. **Ļoti klusu, bez balss saišu vibrācijas (runāt).** *tas nevaī izrunāt, runā čukstu, ka aīssmacis. viņaī nev bālse.*

čukstuōņa comm.; subst. **Cilvēks, kas klusu runā.** *tas tāt čukstuōņa, viš nevaī isrunāt.*

čūksļains, -a adj. **Ar sīkiem, bieziem krūmiem un sūnām aizaudzis; slīksņains.** *te, mežā, tāda čūksļaina vieta. grūti isveīst žagarus.*

čūksliens. Sk. č ū k s l i e n s.

čukurs subst. **Jumta plakņu savienojuma līmeniskā šķautne; kore.** *čukuīrs i jumta nuōbeīguīms. bezdelīngas tāīsa līzdus jumta čukurā, iēķšpusē. / pac tas slīpuīms i čukuīrs, ku*

[jumts] *sanāk nuô viēnas puses un uôtras puses kuôpâ. / mājâm bi klaĩbari us čukuru. / ka liēlas ģēkas, ta vēš nuôraũ čukuru nuôst. un ta tuôs klaĩbarus liēk. tâ katrâ pusē viņu nuôliēk us tuô čukuru. / spaļus nesa uz jumta čukuru, ka bi sâcis teçēt ūdeņš.*

čũla subst. **Bojājums (ādā, gļotādā); lēni dzīstoša (parasti strutojoša) brūce.** *ruôkâ iēplēstâ čũla sâp. / [govīm] bi vēl mutes un nagu slimība – sērga. nagi palika a čũlâm, un dažu reīzu tâ kuŗpe krita nuôst.*

čũlainis, -e adj. **Ar čũlâm pārklâts, tâds, kas čũlo; čũlains.** *ēde iŗ âdas slimība – saũsâ ēde, slapjâ ēde. slapjâ ēde i čũlaĩne.*

čũlât, arī čũlât v. **1. Čũlot (par brūci).** [brūce] *čũlâ – lēni teķ. / aũguõns kâjâ sâcis čũlât. / maņ te nedzĩst un nedzĩst tâ ruôka, čũlâ un čũlâ. tâc šķidrumš nâk ârâ.*

2. Sũkties. *tuõ [enkura] sânu tapu jāaptiņ, lai [alus] nenâk ârâ. ka nenuõtiņ, ta pa tuõ tapu tâ viš čũlâ, nâk tas alus.*

ču·ma nenot. num. **Daudz.** *aitu bi laps bariņš. tuŗ jaũ jēru i ču·ma.*

čũmedâns, arī čũmadâns subst. **Neliels (âdas) maiss; čẽmodâns.** *kâda âdas kule bi. tuõ saũca pa čũmedânu. / mana taĩte teĩca čũmadâns.*

čũmeklis subst. **Mudžeklis; jũklis.** *čũmeklis i mudžeklis. / peles savilkušas vi·sâdas lapas pažuõbelē. tâc čũmeklis, ka nevaŗ ne isslaũcĩt.*

čũmēt v. **Bũt daudziem vienkopus, atrasties kustībā (par sikiem dzĩvniekiem); ņudzēt, mudžēt.** *ganeliņ tâ bi utu, ka čũm un kust. nuõvilka visas drânas, apraka zemē un pašu piŗtĩ mazgâja a zaļâm ziēpēm. / tâs mušas saspļâvušas tuõ gaļu, un târpi tuŗ čũm un mudž.*

čũmurs subst. **1. Ķekars.** *priēdēm kâdreĩz i tâc čũmuŗs kâ stupuŗs.*

2. Kopums. *viņi [misēnaui] dēja uõlas visi viēnâ viētâ, viēnâ čũmurâ. visas bi saķipušas čũmurâ – bes čaũmalas bi viņas. // Mudžeklis. tâ dzija i savēlusiēs čũmurâ. viss sagâja tâdâ čũmurâ.*

čũnčala subst.; niev. **Tũļĩga sieviete.** *tâ i riŗĩga čũnčala. iēt kâ čũnčala.*

čũnčelēties, arī čũnčalēties v. **Tũļĩgi, neveikli rikoties, darboties.** *tuŗ tik tâda čũnčalēšanâs bija. ne·kuõ daũdz tuŗ nepadariju, tik tâ čũnčelējuõs. / kuõ viņš tuŗ čũnčalējs tik ilgi gaŗ tuõ veçuõ grâbekli?*

čũnčĩnât v. **Lēni virzĩties (parasti pajũgâ).** *vaĩdzēs čũnčĩnât tik mājâs. / čũnčĩnât – tas i tâ mazâ rikšĩtĩ, lēni braũkt. / ta jaũ gaŗ jũrmali mēs čũnčĩnâjâm. ta varēja rikšus aŗ palaĩst ziŗgu.*

čũnčĩnâties, arī čũnčulēt v. **Lēni (ko) darĩt.** *uz viētu viēn viš pinâs un ne·kâ nevaŗ padarĩt. viš tuŗ tik čũnčĩnas. / cic i tâc nēzdarĩks. viš čũnčulē tik.*

čũnčĩs subst.; niev. **Neveikls, neizdarĩgs cilvēks.** *čũnčĩs i tâc, kas uz viētu viēn pinâs un ne·kâ nevaŗ padarĩt.*

čũnčulēt. Sk. *č u n č i n â t i e s.*

čũņguris, arī cuņguris, čũņgurs, cuņgurs, čũņkurs subst. **1. Liels daudzums (naudas).** *tēs iēdeva liēlu čũņguri naũdas dēlaĩm aka. / tēvaĩm ēsuõt bijis laps čũņkuŗs naũdas. bi pārdevis bullĩ. / tam jaũ kârtĩks čũņguŗs [naudas] sakrâc. / tam jaũ kârtĩks cuņguŗs tâ naũda. / liēlu cuņguri naũdas vaĩdzēja. / nu tev i liēls čũņkuŗs naũdas!*

2. Gabals. *laps čũņguris gaļas te i! / nu gaĩ liēlu čũņkuru gaļas teũ iēdeva mâte!*

3. Nasta. *čũņkuŗs [ir] nastâ. / sasiēn tâs drēbes čũņgurâ!*

4. Mudžeklis; pika. *taũriņi [jeb] plestiķi isperē tâdas baĩtas uõliņš tâduõs čũņgurĩšuõs – kâpuõstu lapu malâs. tuŗ viņi ari isperĩnas.*

čũņna. Sk. *c u ņ n a.*

čũõkarains, -a adj. **Bârkstains.** *bērzaĩm nuõkarâjas čũõkaraĩni ziēdi.*

čũõkarēties. Sk. *č u õ k s t e r ē t i e s.*

čũõksterē. Sk. *č e ņ k s t e r e.*

čũõksterēties, arī čũõkarēties, čũõkuruoties v. **1. Mezgloties (par grodi savērtu dziju, diegu).** *dzive čũõksterējas, ka gruõzi savērpta. / slapja viļlas dzive vaŗ čũõkarētiēs, ja neiēliēk sluõgu žâvējuõt. / es nemâcēju ta vēl labi vērpt. maĩ tâ dzive čũõkuruõjâs.*

2. Kaulēties. *es jaũ neiēšu tuŗ tig daũdz čũõksterētiēs! ka nenuõlaiž, nenuõlaiž [cenu].*

čuōkurains, *-a* adj. **Samezgløjies, čokurains (par dziju, diegu).** *tā dzīve savērp̄ta čuōkuraīna. viētām viņa dikti gruōža.*

čuōkuris. Sk. *čuōksterē.*

čuōkuruoties. Sk. *čuōksterēties.*

čuōpa comm.; subst.; niev. **Neizdarīgs cilvēks.** *tā [meita] tāda čuōpa, it nekas nevēdās viņai. / tas tāc čuōpa – viš ne-kuō nevař padarīt.*

čuōpāties v. **Tūlīgi, neveikli, arī nekārtīgi darboties, rīkoties; tūlāties.** *tā [meita] tik čuōpājas viē, pate a sevīm tik nuōsčuōpājās. uņ viņa nekā citu nevař padarīt. / tas tāc neaptēsc cilēks. visu diēnu viš čuōpājas, čuōpājas, bet ne-kuō viš nav padarijis. / kuō tu te čuōpājīēs? va nevari beikt?*

čuōpene subst.; niev. **Slinka, neizdarīga sievietē.** *čuōpene i sliņka [sievietē]. / nu tāda čuōpene tā mana siēva! caūru diēnu pa mājām viē gruōzās.*

čuōža. Sk. *čuža.*

čuōžāties v. **Neveikli, nemākulīgi ko darīt.** *kuō tu te čuōžājīēs! nevař uņ nevař padarīt!*

čuōželēties. Sk. *čuželēties.*

čupa subst. **1. Kaudze.** *šuōrudeņ labi aūguši rāceņi. sabērta liēla čupa. / drēbju jaū viņai čupas! / [jūras mēslus] gāza sutraūnuōs. tās bi mēslu čupas, ap desmit vēzumu katrā. tik tuō čupu, cik tuō strādātāju. / uz eglēm tādas [sveķu] čupīnas sakrājās. / ta jaū ne-kuō tādus spēķaraūšus nelika uz gāldu, tādas čupas kā taga. / tādā liēlā rakstu čupā vař apjukt, kādu labāk adīt, kuru ciņduōs, kuru zeķēs. □ (čupu) čupām, arī čupu čupas – ļoti daudz vienkopus. akmeņus piřka priēķš čēbiņiēm, ka šoseju tāisija. gař ceļa malu čupu čupām stāvēja akmeņi. / viņas [kāds augs] ař tā čupām aūg, uņ tāc dzēltēns ziēdelis ziēd. / tuř jaū i čupām [lietu]. it nekā viš nejemuōt [samaksai]. / mēs pa gana peņķuōkiēm saūcaām. aūg grāvmaļūōs. kuř i, tuř i čupām. / sārķaniē liņdruki i ķruōķaiņi. tiēm bi ķruōķas čupu čupas sastuņtas. □ iēt čupā – saiet kaudzē; izjukt. pludiņš i dēlīte, kuō siēn tīklaām viřsējā viřvē, lai tīklis neiēt čupā. □ tāisīt čupu – izķārnīties. suņs kasa zemī, ka grib čupu tāisīt. pēc tam a viņš kasa. □ vēšēla (arī liēla) čupa – ļoti daudz vienkopus. vēšēla čupa [mēslu] te i piē tā staļļa. / es jaū ēsmu sarāvuse liēlu čupu [rasaspuodiņu], jā. ✧ **duōmā kā tītars uz sūdu čupu** – saka, ja negaida sakarīgas domas. *tu duōmā kā tītařs us sūdu čupu! / nuō tā vēcā kaīmiņa ne-kādu adbildi tu nedabūsi. viš jaū duōmā kā tītařs us sūdu čupu. ✧ saiēt čupā* – neizdoties. *tā dzīve nav izdeņvusiēs, sagāja čupā.**

2. Saktu kopa tautastērpa villaines saspraūšanai. *villāines a saktām saspraūda. sudrabines divas uņ trīs bi. čupa tāda – tā sasiēta a baļtu baņti. / villāinēm us plēcu vēšēlu čupu – trīs – sedze saktas – sudrabines. / villāne bi sasēkta a divām čupām sudraba saktu – apakšā liēlāka sakta, ta vidējā uņ viřsējā bi maza sakta. uōtra čupa tā-pat bi. / bi sārķaņš liņdraks, pēļēķa villāine, saktas – čupa us plēciēm, pat divas čupas, trīs čupas. / [meitas] lika divas čupas sudraba saktas – sudrabines. apakšā pašu liēlākuō, tā līdz visu-mazākajai.*

3. Matu kušķis galvas vidū (cilvēkam); mati. *ja nuōķēršu aīs čupas, nuōraūšu gař zemī! / nuōraūšu tev tuō čupu, ja tu neķlaūsīsi! – māte rājās uz bērniēm. / [velkot kaklu,] saķeķ matus tai čupiņā, ku skritēlis, uņ viēnu ruōķu [tur] zemī pasmakara. vilķa trīs reīzas. // **Pagarinātu pakauša spalvu veidojums (dzīvniekiem).** ta bi aka laūķas [aitas] – baļta tā čupa bi stařp aūsīm. / tas i štātes sunelis – čupā i iēsīeta baņte. ✧ **krist čupā** – uzbrukt (kādam). ka viš [kaķis] sasatiēķas uōtru ruņci, tādu, kas nav draūķs, ta viš blaū, krīt čupā.*

4. Pūlis, bars; lielāks (cilvēku, dzīvnieku) daudzums. *ku jaū bi jaūni kuōpā, ta tuř bes čupas nēistika. maņ tik bi dikti baļ, ka es nēsmu apakšā. // lok.: čupā; adv. noz. **Pūli, barā (par cilvēkiem, dzīvniekiem); kopā.** bērni daūzās, cic citu sakraū čupā, ta liēla kāpele isnāk. / kā tik bi divi, trīs čupā, tā bi dziēsma vaļā. / bērni izgāja sadzēnāt tās guōves čupā. / stuļbiē tā samētas pa-visaām tādās čupās, pa piēci seši uz viēnu viētu. // **Cieši kopā.** siēnu sagrābām pļavā čupā. tas tāc nenuōbeīķc vēl. kaūdze i kas cic. / stiēpa [balināt audeķlu]. vakarā aka tā savāķa čupā, iēķš diķa salīka. nuō rīta vilķa ārā. / maņ bi kādi seši gadi – veda ař līdz tai mežā žagarus vilķt čupā uņ dēdzināt. / [kaņepes] uz rugājiēm tā vaīrāk klāja, lai vēš nesapūš čupā. / [riņā] sastuņ čupā visu tuō [izķulto], klā citu klāstu.*

- **saviļkt čupā** – sakrokot (lindraku). *liņdruku vaig sakruokāt – saviļkt čupā. / liņdrukuos bi četri pacēlumi – us katru kulksu uņ te priekšā us katru cisku viens. tuļ savēlk kruokas čupā.*
 ✧ **sakrist čupā** – a) spēkoties. [jaunieši] *tāpat paspēkuojās, kuŗš stiprāks. sakrita čupā.*
 b) kauties. [puikas] *sakrita čupā. citreiz večaimāteī nācās isklidināt ar večtēva juostu.*
- čupele** subst. **Neliela kaudze.** *iēsīm aizvaņdīt pruom kādu saļmu čupeli.*
- čupināt** v. **Kraut (parasti auzas) nelielās kaudzēs.** *tuō auzu gabalu čupināja kuōpā gubīnās.*
- čupra**, arī **čuprs, čupris** subst. **1. Cekuls.** *teū, puīka, vēl nesukāta čupra, bet jānāk ēst bruokaste. / us pašu čupru saķeļ liēlu šķeriēnu matus uņ veļk, uņ nuoiēt – klakc! ta vešēls paliēk – ne galva sāp, ne slikta dūša. tas i, ka kaklu nuōlaūž.*
- 2. Skausts.** *cūkas čupris i pakaūsis.*
- ču(r)** adv. **Šurp.** *nu panāc čur! / nāc ču! – tag jaū jaūniē tā nesaka.*
- čura** subst. **Urīns.** *nevaru saturēt savu čuru ar – več paliēku. / čurās i krāsuōjši večuō ziluō. mana maīma tā krāsuōja. / viņu [vilnu] krāsuōj iēkš čurām. / viņu [vilnu] jēma uņ ismazgāja, uņ isplucināja. uņ neviēna čuru smaka nebi.*
- 2. folkl. Kāzās – vedēja.** *kas tās tādas vedējīnas? čuras viē, čuras viē.*
- čurāt** v. **1. Urinēt.** *visi bērni uz riņdu gāja čurāt uz bruģīti. / ka vakaruōs gāja gulēt, ta vēl cic citu veda laūkā čurāt. / ku cūka čurā, tuō [orgānu] izgriēza. / viņiem tas puīsic guļ. vasarš laīks, kārsc, čurā. ta issūt.*
- 2. Tecēt.** *atnes vēl alu! mucī āniķim vēl vaig čurāt. // Līt (smalki).* *ka tas liētus beīks čurāt, ta varēs iēt maļku skalđāt.*
- čūreniski** adv. **Atmuguriski.** *bērni priēcājās, ka vaļ uskāpt čūreniski us pagrabu. / tā piēdzēris tas vīrs – čūreniski iēkrita grāvī.*
- čurēt** v. **Pilēt.** *tag aprasājis tas luōks, neŗedz, ka tuļ čur [lietus] zemē. ka līt, ta pil.*
- čūrēt** v. **Apnicīgi gaidīt.** *vēl ilgi dabuja čūrēt, līdz dabuja malt.*
- čurināt** v. **1. Cept.** *māte iēlikuse krāsnī čurināt gaļu mīkstu.*
- 2. Līt (smalki).** *tas liētus vaļ līdz vakaram tā čurināt.*
- 3. Urinēt.** *kad es biju jauna meita, caur gređzēnu čurināju. (LFK 1961, 10071)*
- čuris** subst. **Urīnizvadkanāls.** *a tuō cūkas čuri brucināja zābakus. / senāk jaū zābakus vairāk smēreja a cūkas čuri. ka bi cūka nuōkaūta, ta a tuō čuri, ku bi tas trēknuūms apkārt.*
- čūriski** adv. **1. Atmuguriski.** *puīši kruōgā leīniēkus čūriski izdzinuši laūkā. / čūriski veļk, ka kas negrib līdzī iēt. / tuō teļu pārviļka mājā čūriski – nepaŗ-kuō negribēja nākt.*
- 2. Slikti.** *šuōreiz izgāja pa-visaīm čūriski.*
- čūrkslis**, arī **čūrkste, čūrkste** subst. **1. Bezdelīgai līdzīgs zilgani melns putns ar baltu asti, kuŗš ligzdu taisa no dubļiem zem jumta dzegām, nokarēm (Delichon urbica); mājas čūrkste.** *čūrkste i līdzīga bezdelīngai, tāisa lizdu pažuōbelē, bezdelīnga – skūnā piē spāres. / čūrkste i tāda pate kā bezdelīga, tik pakakle balta. / i čūrksļi – tāc pat [putns] kā bezdelīga. tāisa lizdu paspārē. viņi jaū tāisa iēkš zemes ar, kuŗ vaļ iēkast. / čūrkslis i tāc putnelis.*
- 2. f.; niev. Neizdarīga, nerunīga sieviete.** *čūrkste nevaŗ ne isrunāt, ne-kā nevaŗ. nu riktīga čūrkste, jā! / [viņai] neŗedās ne-kas. uņ ta viņa ne a viēnu negrib runāt, tad tāda riktīga čūrkste.*
- čūrkstele**, arī **čūrkstele** subst. **1. Neliela strūkla.** *bēzraīm sulas teķ vēl, viēnā caūrumā čūrkstele teķ. / tik tādu čūrksteli isslaūcu. maņ tā guōve jālaīž ciēt.*
- 2. niev. Skopa sieviete.** *čūrkstele i tāda skuōpa siēva. čūrkst tuļ, negrib duōt vīraīm naūdu.*
- čūrkstēt**, arī **čūrkstēt** v. **1. Radīt nepārtrauktu troksni (piemēram, par šķidrumu, kas līt, tek tievā strūklā un (at)sitas pret ko); atskanēt šādam troksnim. ūdeņš teķ čūrkstēdamš nuō pažuōbeles. / ūdeņš teķ čūrkstēdamš pa visām šķīrbām – muca iskāltuse. / liētus teķ čūrkstēdamš nuō jumta. / panāksniēki gaļu ēda, zupu lēja kabatā. tecēj zupa čūrkstēdama gaŗ ķeņklēm zābakuōs. // Radīt nepārtrauktu troksni (piemēram, par gaļu, taukiem, kas cepas); atskanēt šādam troksnim. gaļa krāsnī sāk jaū čūrkstēt, drīz būs gatava. / ka gaļu cep, ta čūrkst. / taūki iēlija ugunī uņ deģa čūrkstēdami.**
- 2. Radīt neskaidras skaņas (par cilvēku).** *čūrkstele i tāda skuōpa siēva. čūrkst tuļ, negrib duōt vīraīm naūdu.*

čurkstināt, arī **čurkstināt** v. 1. **Panākt, būt par cēloni, ka (kas) čurkst (1).** mātē visu dienu te čurkstina gaļu. tā i tāda lēna cepšana.

2. **Tecināt (šķidrumu tievā strūklā).** kuō tu tuř čurkstini? pagriēz tuō krānu vāirāk!

čurnēt v. 1. **Apnīcīgi gaidīt.** tu vēl ilgi dabūsi čurnēt, līdz tiē citi atnāks.

2. **Snaust.** viņš tuř čurnēja piē galda, lasija, lasija un sāka jaū čurnēt, snaust.

čuru interj. **Lieto, lai atdarinātu troksni, kas rodas, tekot ūdenim.** čuru, čuru stuōverē muca tēk čurkstēdama. iščurējse, istecējse, neva tapas aizbāzēja.

čusis. Sk. čušis.

čūska subst. **Zvīņaino rāpuļu kārtas dzīvnieks bez kājām ar garu veltenisku ķermeni (piemēram, odze, zalktis).** mūs mežuōs liēlu čūsku naū. tās tik siltās zemēs. / čūskas bi siltās zemēs. te bi zalkši – lai viš bi kas būdamš. / čūsku jaū mušs nebi. zalkši bi tiē liēlākiē. / mežā čūska bi us cēlmu islūduse, silidijās. □ **vaŗa čūska** – glodene. gluōdēna – tā tāda vaŗa krāsā, tiēva un gaŗa. vaŗa čūska ar saūca. viņai naū dzēluōņa. ✧ **izaūdzt čūsku azuotē** – gādāt, rūpēties par cilvēku, kas vēlāk to atdara ar ļaunu. [kaimiņi] visu laiku labi sadzīvuōja, bet, kad uzzināja, kuř stāv naūda, tad abzaga. uōtrs duōmāja – ūsticēju. izaūdzt čūsku azuotē viēn iznāca. / viņš pajēma aūdžu bērnu. bet iznāk, ka ir izaūdztis čūsku azuotē.

čušis, arī **čusis** subst. 1. **Čūska; zalktis.** čušis – tuō teic uz zalkti. / va tu redzēji kādu čuši mežā? vaīdzēja nuōķert un pārņest mājā. ta bi zāles. / čusis i tāt rāpulis. tuř tādi čuši liēn – tā i dziřdēc. / zalkti mēs vēl saūcām pa čuši. čušis i viēn-alga, va uōdze, va kas cic. ejuōt sēnēs, uzbēra us pastalas puřnu putzēveli, lai neiķuōž kāc čušis. / būs tā tēsmēnā iēkuōdis kāc čušis. zalkši tik luōpiēm kuōda.

2. **dsk. Sasmalcinātas vielas daļiņu kopums.** čuši i tādi smālki čapi samīdīti, sakapāti.

čušis subst. **Kuņģa, zarnu gāzu kopums.** islaīd kādu čuši! / bērni palaīduši liēlu čuši – beŗdalu.

čuŗa, arī **čuōŗa** comm.; subst.; niev. **Slinks cilvēks.** tas tāt čuŗa, tuř viņš ne-kuō nesapruōt, sliņks. / čuōŗa i sliņks [cilvēks]. viņa jaū bi tāda čuōŗa, sliņka. // **Nevīzīgs, netīrīgs, nekārtīgs cilvēks.** čuŗa [jeb] čuōŗa i tāda nevīzīga siēva. / teic uz nekārtīgu cilvēku, netīru – tā tik tāda čuŗa! / čuŗa i nekārtīks.

čuŗāt v. **Darīt šo un to, parasti ne visai nozīmīgu darbu.** tā kā tāda čuŗa, nevaŗ laikā isiēt piē dārba. tik čuŗā pa mājām.

čuŗelēties, arī **čuōŗelēties** v. **Neveikli, nemākulīgi ko darot, kavēties.** kuō viņas tuř tik ilgi čuŗelējas, ka nenāk puzdiēnā? / va ta ta bi laika čuōŗelētiēs a bērnu lupatiēm!

čuŗi subst. **Gruŗi.** savāķ tuōs čuŗus! / čuŗi i tādi gruŗi.

čuŗināt v. **Cilāt, kratīt (piemēram, cīsas, sienu).** veŗcāmāte čuŗināja savu guļtu – tuōs šapus: nuōjēma paļgu un pakustināja tuōs šapus, un pa jaūnu aka sasedza. / vaīdzēs aka iēt čuŗināt tuō siēnu.

čuŗināties v. **Lēni, neveikli ko darīt (piemēram, kārtojot ko).** visu diēnu te čuŗiņuōs. tāda čuŗināšanās maņ te iznāca. / veŗcāmāte vakaŗ visu diēnu čuŗinājās gaŗ tuō villu, kamēŗ saguōdināja, sakārtuōja.